

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, професора **Пантюк Тетяни Ігорівни**
на дисертаційну роботу **Хрипун Дар'ї Миколаївни**
«ПЕДАГОГІЧНА ТА НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА СПАДЩИНА
ВАСИЛЯ ДМИТРОВИЧА СИПОВСЬКОГО (1844–1895 pp.)»,
подану до спеціалізованої вченової ради Д 74.053.01 в Уманському державному
педагогічному університеті імені Павла Тичини на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей наук. Актуальність та доцільність дослідження Хрипун Дар'ї Миколаївни зумовлена об'єктивною потребою у грунтовному вивчені творчої спадщини вітчизняних педагогів і використання результатів цих досліджень для подальшого розвитку педагогічної науки та вдосконалення навчально-виховної практики. Дослідження такого змісту сприятимуть глибшому вивченю і пізнанню минулого, осмисленню сьогодення з поглядом у майбутнє.

До визначних освітніх діячів другої половини ХХ століття належить Василь Дмитрович Сиповський (1844–1895) – педагог, науковець, історик та редактор, постать якого залишається малодосліденою, а тому й маловідомою, хоча поряд з іншими видатними педагогами-гуманістами заслуговує на грунтовне вивчення та визнання.

У цьому контексті дослідження Хрипун Дар'ї Миколаївни, присвячене вивченню і застосуванню педагогічних ідей В.Д. Сиповського щодо освіти молоді, організації навчальних закладів, жіночої освіти, організації закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливі потреби тощо слід визнати актуальним, доцільним і своєчасним.

Тема дослідження є складовою наукової теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи «Актуальні проблеми історико-педагогічного знання» (державний реєстраційний номер 0111U009198) та держбюджетної теми «Педагогічно-просвітницька діяльність громадських організацій України (друга

половина XIX – початок ХХ ст.)» (державний реєстраційний номер 0113U000331) Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування МОН України та НАПН України при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

2. Наукова логіка та науковий апарат дослідження. Науковий апарат дисертаційного дослідження збалансований. Об'єктом дослідження є українська педагогічна думка другої половини ХХ століття, що вказує на загальну проблему, в ракурсі якої проведене дослідження.

Предмет дослідження адекватно представлений у змісті дисертаційної роботи і означений рамками об'єкта дослідження, що надає чіткості у визначеності логіки науково-пошукової діяльності дисертанта.

Мета дослідження полягає у здійсненні цілісного історико-педагогічного дослідження педагогічної та науково-просвітницької спадщини Василя Дмитровича Сиповського в контексті розвитку вітчизняної освіти другої половини XIX ст. та з'ясуванні актуальності його педагогічних ідей для модернізації освіти сучасної України.

Завдання дослідження та його етапи дають повну картину про спрямованість наукового пошуку на конкретні проміжні результати і послідовність їх отримання.

Слід відмітити виважену загальну логіку наукового пошуку, яка відображенна у структурі та результатах дисертаційного дослідження.

3. Найбільш істотні наукові результати, які містяться в дисертації. У роботі Хрипун Д.М. успішно здійснено цілісний історіографічний аналіз проблеми і джерельної бази дослідження; обґрунтовано періодизацію педагогічної та науково-просвітницької спадщини В. Сиповського; розкрито загальнопедагогічні погляди та проаналізовано освітньо-виховні ідеї у педагогічній спадщині вченого; досліджено наукові погляди В. Сиповського на викладання історії в школі та схарактеризовано напрями його просвітницької діяльності.

У роботі В.Сиповський представлений автором як просвітник, громадський діяч і педагог; історіографія проблеми та база дослідження визначені чітко й глибоко; основні етапи педагогічної та науково-просвітницької діяльності педагога-просвітника обґрунтовано логічно, системно, повно та об'єктивно; якісно створено ретроспективний портрет В. Сиповського-викладача.

На основі ретельного науково-історичного дослідження автором розкрито загальнопедагогічні погляди та ідеї В. Сиповського, достатньо детально та повно схарактеризовано навчальні та науково-педагогічні праці за авторством педагога. На основі аналізу великого педагогічного досвіду вченого Хрипун Д.М. розкрито його педагогічні погляди, які не втратили значення для сучасної освіти.

Аналізуючи науково-просвітницьку діяльність Василя Сиповського автором схарактеризовано його наукові погляди щодо викладання історії в школі; проаналізовано проблеми жіночої освіти, порушені й висвітлені у діяльності вченого та редактора; показано внесок В. Сиповського у справу просвітництва тощо.

4. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором:

уперше здійснено всебічний аналіз педагогічної і науково-просвітницької спадщини В. Сиповського; обґрунтовано періодизацію педагогічної та науково-просвітницької діяльності педагога; *розкрито* загальнопедагогічні погляди В. Сиповського, освітньо-виховні ідеї у педагогічній спадщині, наукові погляди на викладання історії в школі (застосування в процесі навчання збірників історичних статей, удосконалення навчальних програм, уникнення «сухості» викладу історичного матеріалу в підручниках, використання у позакласному читанні ілюстрованих історичних творів, заохочення учнів до самостійного читання історичних романів та наукових статей, пробудження живого інтересу до вивчення не лише історії рідного краю, але й загальної історії); *схарактеризовано* напрями просвітницької діяльності вченого: *громадський* (спрямування на активну діяльність, мета якої – підвищення культурного й освітнього рівня життя

суспільства); *публіцистичний* (здійснення науково-дослідної діяльності задля внесення змін у виховний та навчальний процес); *редакторський* (діяльність у журналах «Женское образование» (1876–1892 pp.) та «Образование» (1892–1895 pp.)); *видавничий* (видання історичної літератури для дітей);

уточнено дані про викладацьку, редакторську та видавничу діяльність В. Сиповського у періодичних виданнях у кінці XIX ст.;

подальшого розвитку набуло висвітлення внеску педагога у вивчення мови та історії, розв'язання проблеми освіти жінок у другій половині XIX ст., його редакторської діяльності в журналі «Женское образование», а також змісту фундаментальної праці науковця «Родная Старина».

До наукового обігу автором уведено маловідомі та невідомі в Україні архівні документи, історичні факти, які дали змогу поглибити знання про педагогічну та науково-просвітницьку діяльність В. Сиповського.

5. Ступінь обґрунтованості використаних методів, а також одержаних результатів і висновків дисертації. Обрані дисеранткою методи дослідження є цілком обґрунтованими: *теоретичний та історико-логічний аналіз, синтез, систематизацію і класифікацію* архівних джерел та літератури з досліджуваної проблеми – для узагальнення історичних фактів, визначення структури і сутності досліджуваної проблеми; *ретроспективний аналіз*, за допомогою якого здійснено відбір фактологічного матеріалу з метою встановити об'єктивну картину життедіяльності, виокремити реальні від суб'єктивних відомостей про життя і педагогічну діяльність В. Сиповського; *персоналістично-біографічний* – необхідний для аналізу життєвого шляху В. Сиповського з огляду на індивідуальну самобутність педагога, розуміння ним проблем формування національної освіти у контексті історико-соціальної зумовленості; для з'ясування ролі окремих громадських, культурно-освітніх діячів у становленні В. Сиповського як педагога-просвітника; *хронологічно-системний* для здійснення періодизації педагогічної та науково-просвітницької спадщини вченого в

динаміці, змінах і часовій послідовності; *проблемно-генетичний* для здійснення ретроспективного вивчення спадщини В. Сиповського з метою реконструкції його педагогічних поглядів та ідей; *аксіологічний* – для оцінки змісту педагогічної та науково-просвітницької спадщини В. Сиповського.

Аналіз тексту дисертації Хрипун Д.М., автореферату та змісту публікацій дисертантки дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Вірогідність одержаних автором результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі.

Грунтовне вивчення автором джерельної бази (212 найменувань) дає підстави стверджувати, що вихідні дані дисертації викладено з урахуванням історичного, культурологічного, суспільно-детермінованого, психолого-соціологічного, міждисциплінарного підходів. Аналіз використаних джерел дав змогу дисертантці системно висвітлити педагогічні аспекти досліджуваної проблеми, зокрема ретельний аналіз більше 50 автентичних джерел, які належать перу В.Сиповського, а також його автобіографія, листування з колегами, друзями, учнями; публікації в періодичній пресі, рукописні праці тощо дали можливість Хрипун Д.М. створити цілісну історичну картину життя та діяльності вченого-просвітника.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами, здобутими на різних етапах дослідження.

Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті.

Як засвідчують дані автореферату, матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня. Географія апробації є теж достатньою.

Окремо наголошуємо на багатстві джерельної бази роботи де представлено документи і матеріали архівів (Центральний державний історичний архів України у м. Києві (ЦДІАК України): ф. № 442 – Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора, ф. № 707 – Управління Київського навчального округу; Державний архів м. Києва: ф. № 185 – Київська колегія Павла Галагана; архів Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (ІР НБУ ім. В. І. Вернадського): ф. № 179 Степович Андронік Оникійович [1856–1935 рр.]; Центральний державний історичний архів Санкт-Петербурга (ЦГІА): ф. 14. Імператорський Петроградський університет [1819–1918], ф. 142. Петроградская земская учительская школа [1872 – 1917], ф. 276. Петроградская Ларинская [четвертая] гімназия [1835 – 1918], ф. 316. Імператорське Петроградське училище глухонемих Ведомства учреждений Імператрици Марії [1806 – 1917], ф. 414. Інститут Імп. Марії в ведении учреждений Імп. Марії [г. Петроград] [1797–1918], ф. 918 Імператорський женский педагогический институт [г. Петроград] [1860 – 1917]). Усе це підтверджує ґрунтовність і ретельність проведеного Хрипун Д.М. науково-історичного пошуку.

Значна кількість фактичного матеріалу, представлена в додатах, дозволяють стверджувати про достатню наочну ілюстрованість тексту та глибину наукового дослідження автора.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 15 наукових праць з достатньою повнотою відображають основні положення і висновки дисертації та цілком відповідають встановленим вимогам до кандидатських дисертацій.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Не дивлячись на безсумнівну ґрунтовність та конструктивність дисертаційної роботи Хрипун Д.М., її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість вважаємо за потрібне висловити певні міркування, зауваження та

побажання щодо аналізованого дослідження, окрім із яких, можливо, поситимуть дискусійний характер:

1. Вважаємо, що хронологічні межі дослідження слід було означити часом початку педагогічної діяльності В. Сиповського, а не роком його народження.

2. На нашу думку робота виграла б, якби автор більш глибоко та рельєфно означила науково-педагогічну діяльність В. Сиповського у Києві, в Колегії Павла Галагана та у Київському Інституті шляхетних дівчат. Глибших студій потребує проблема «українськості» вченого, а саме його походження та діяльність як представника української освіти та шкільництва. Це допомогло б українській історико-педагогічній науці заповнити «блі плями», які все ще існують у її дослідницькому полі.

3. Доцільно було б провести певні паралелі із сучасним станом українського шкільництва та освіти вцілому, оскільки діапазони наукового, організаційного та методичного пошуку В. Сиповського були особливо широкими та багато в чому суголосними сучасності. Це, передовсім, стосується проблем «оголення від ідеалів», дитиноцентризму, авторитаризму у школі, реалізації індивідуального підходу до учнів, ставлення до оцінки, проблеми підручників, підготовки і майстерності вчителя тощо.

4. Занадто деталізованим є, на наш погляд, аналіз праці вченого «Родная старина», який здебільшого торкається лише зовнішніх, формальних характеристик твору, хоча можна було б зосерeditися на змістовій його сутності у рамках предмету дослідження.

5. Іноді у роботі зустрічається публіцистичний стиль (с. 27, 28, 37, 48, 70 та ін.), який дисонує із загальним тлом наукового дослідження. Також у тексті зустрічаються стилістичні та граматичні огріхи (с. 29, 30, 33, 44, 45, 50, 67 тощо).

Однак висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальний високий науково-теоретичний рівень

дисертаційної роботи Хрипун Д.М. та мають на меті зосередити увагу на більш докладному вивченні окремих проблем загальної педагогіки та історії педагогіки.

Дисертація Хрипун Д.М. характеризується глибиною історичного та теоретичного аналізу і вагомістю наукових пропозицій. Це завершена науково-дослідна робота, виконана в контексті нових наукових підходів до історико-педагогічних досліджень з проблем історії освіти та педагогічної думки.

8. Висновок. Рецензоване дисертаційне дослідження на тему «**Педагогічна та науково-просвітницька спадщина Василя Дмитровича Сиповського (1844–1895 pp.)**» є самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі загальної педагогіки та історії педагогіки і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає положенням пунктів 9 і 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а його автор – **Хрипун Дар'я Миколаївна** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, професор
кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

T.I. Пантюк

